

**KONZERVATÍVNY
INŠTITÚT
M. R. ŠTEFÁNKA
M. R. STEFANIK
CONSERVATIVE
INSTITUTE**

Pohľad na hodnotovú orientáciu zahraničnej politiky Španielska

Svetozár Gavora

Španielsko

Motto:

„Len tým, že niektorí diktátori rozprávajú po španielsky, sa ešte nestávajú lepšími.“

José María Aznar, španielsky premiér z rokov 1996 – 2004 pri opozičnej kritike politiky vlády Felipeho Gonzáleza v parlamentnej debate v roku 1993

Úvod

Španielske kráľovstvo je krajina, ktorá je so Slovenskom čiastočne porovnateľná najmä pokiaľ ide o historickú skúsenosť s prechodom od diktatúry k demokracii a taktiež skutočnosťou, že najpočetnejšou cirkvou v oboch krajinách je Rímsko-katolícka cirkev.

Novodobé Španielsko vzniklo v období *reconquisty* (po šp. znovudobytie), ktorá sa skončila v roku 1492, kedy sa podarilo kresťanským kráľovstvám na Pyrenejskom polostrove, zoskupeným okolo Kastílska a Aragónska, vyhnať Arabov, ktorí okupovali najmä juh polostrova už od roku 711. Španielsko sa stalo v 16. storočí najvýznamnejšou svetovou mocnosťou vďaka tomu, že jeho panovníci v snahe nájsť novú cestu do Indie podporovali budovanie silnej námornej flotily. Tieto snahy vyústili do vzniku koloniálnej ríše celosvetového rozsahu. Za kráľa Filipa III sa hovorilo o „ríši, nad ktorou nikdy nezapadá Slnko“. Sila Španielska ako celosvetovej moci začala upadať až so začiatkom priemyselnej revolúcie, nástupom Anglicka ako najväčšej námornej veľmoci a napokon s okupáciou krajiny napoleonskými vojskami začiatkom 19. storočia.

Španielsko je parlamentná monarchia. Hlavou štátu je kráľ, ktorým je od roku 1975 Juan Carlos I. Ústava upravuje jeho právomoci a následníctvo trónu. Panovník má predovšetkým ceremoniálne a reprezentatívne funkcie. Je najvyšším predstaviteľom krajiny v zahraničí, pričom ústava špecifikuje, že je tomu tak predovšetkým vo vzťahu ku „krajinám, s ktorými štát tvorí historické spoločenstvo“. Hoci kráľove právomoci nie sú rozsiahle, jeho osoba je symbolom národnej jednoty, čo má, vzhľadom na separatistické tendencie Baskov a Kataláncov, veľký politický význam. Juan Carlos I je známy tým, že k zásadným spoločenským a medzinárodným problémom často prezentuje jasné stanoviská, ktoré majú nemalý vplyv na formovanie verejnej mienky. Ak v niečom existuje v Španielsku na politickej scéne konsenzus, tak je to v jeho vnímaní ako morálnej autority.

Najvyšším výkonným orgánom v oblasti zahraničnej politiky je vláda a v jej rámci ministerstvo zahraničných vecí. Po osemročnom období vlády Ľudovej strany (PP) pod vedením José Mariu Aznara nastúpil k moci po kontroverzných voľbách konaných 14. marca 2004 José Luis Rodríguez Zapatero, generálny tajomník Španielskej robotníckej socialistickej strany (PSOE). Výsledok týchto volieb bol ovplyvnený masakrou z 11. marca 2004 na stanici Atocha v Madride, kedy médiá a PSOE spustili hysterickú a ničím nepodloženú kampaň o tom, že Aznarova vláda, ktorá najskôr pripísala útok baskickej ETA, klamala verejnosť. V prieskumoch verejnej mienky dovtedy favorizovaná PP spadla strmhlav dolu a voľby s viac než emotívne ladenou manipulačnou kampaňou o tri dni vyhrala PSOE. Ľavicové politické tradície v rodine Zapaterovcov siahajú prinajmenšom k jeho starému otcovi,

ktorý bol republikánom a v občianskej vojne ho popravili frankisti zato, že ako vojak - kapitán sa odmietol pridať k ich povstaniu proti republike. Zapatero túto udalosť rád pripomína pri každej príležitosti, čo je vnímané ako jatrenie rán, ktoré spoločnosť vníma ako zahojené. Hoci vyštudoval právo, väčšinu života strávil ako funkcionár PSOE na rôznych úrovniach a ako poslanec za túto stranu. Ministrom zahraničných vecí je kariérny diplomat Miguel Ángel Moratinos Cuyaubé. V roku 1996 bol šesť mesiacov veľvyslancom Španielska v Izraeli a následne do júna 2003 špeciálnym vyslancom EÚ pre mierový proces na Blízkom východe.

Zahraničná politika

Španielska zahraničná politika po roku 1978, kedy sa datuje prechod od frankizmu k demokracii, sa v mnohých otázkach vyznačuje výraznými výkyvmi závislými na hodnotovej a politickej orientácii strán, ktoré vládnu. Najvýraznejšie sa to prejavilo pri nástupe súčasnej ľavicovej vlády po ôsmich rokoch vlády pravice v roku 2004. Dovtedy patrilo Španielsko k najdôslednejším a najvýznamnejším spojencom USA vo vojne proti terorizmu, čo sa prejavilo aj vyslaním 1300 španielskych vojakov do Iraku v roku 2003. Ani dva týždne po zmene vlády z nich nezostal v Iraku ani jeden, čo bol obrat o stoosemdesiat stupňov. Takéto konanie Zapaterovej vlády výrazne poškodilo reputáciu Španielska ako spoľahlivého spojenca v boji proti terorizmu.

Popri vzťahoch s USA je ďalším neuralgickým bodom nerovnaký postoj španielskych vlád voči režimom na Kube a vo Venezuele.

Napriek tomu v španielskej zahraničnej politike existujú **otázky, v ktorých panuje zhoda medzi ľavicou a pravcou**. Ide o nasledujúce body:

- 1) Aktívna politika v rámci EÚ a jej štruktúr, dôsledne presadzujúca „národné záujmy“; sem patrí snaha o čo najväčšie prerozdelenie zdrojov EÚ, keďže Španielsko bolo dlhé roky ich najväčším príjemcom. Logickým dôsledkom tejto snahy je aj podpora čo najhlbšej integrácie a centralizácie EÚ. Akýkoľvek, aj racionálny euroskepticizmus je v Španielsku úplne na okraji politického spektra. Z hodnotového hľadiska je tento bod možné vnímať kriticky.
- 2) Politika voči krajinám Maghrebu (Maroko, Alžírsko a Tunisko) a Blízkeho východu snažiaca sa o to, aby Španielsko malo rozhodujúci vplyv na vzťahy EÚ s týmito regiónmi, najmä s Maghrebom. K takejto politike má Španielsko veľa dôvodov, ktoré sú z hodnotového hľadiska rôznorodé: počnúc napätými, územnými spormi poznačenými vzťahmi s Marokom, a končiac skutočnosťou, že Španielsko je dnes najväčším príjemcom emigrantov zo Severnej Afriky v EÚ; táto emigrácia predstavuje rastúci kultúrny a ekonomický problém.
- 3) Politika vedúca k zachovaniu čo najužších stykov s bývalými kolóniami, najmä v Latinskej Amerike. Prostriedky využívané k uplatňovaniu tohto bodu sú rôznorodé: od sprostredkovania vzájomných konfliktov týchto krajín cez výmenné stáže študentov až po materiálnu pomoc na úrovni obecných samospráv. Z hodnotového hľadiska možno dlhodobu existenciu tejto politiky hodnotiť mierne pozitívne, keďže **najviac podpory sa dostáva dlhodobo tým krajinám, ktoré trpeli dlhodobými občianskymi a partizánskymi vojnami a dnes sa snažia o prechod k demokracii** – aspoň zatiaľ nie je badateľná tendencia ani súčasnej vlády, napriek jej nesporným preferenciám vo vzťahu k niektorým krajinám (ako bude uvedené

nižšie v tomto texte), tento model materiálnej pomoci výrazne meniť. Prístup k tejto pomoci majú všetky bývalé španielske kolónie rovnaký. Na druhej strane platí, že prvotným motívom takejto pomoci je pragmatická snaha krajiny o zachovanie jej vplyvu v bývalých kolóniách, hoci dnes ide viac o kultúrny ako hospodársky vplyv.

Podľa Riadiaceho plánu španielskej spolupráce na roky 2005-2008¹ Ministerstva zahraničných vecí má oficiálna rozvojová pomoc v roku 2008 dosiahnuť 0,5% HDP. V roku 2007 dosiahla 0,41%². Zároveň má pokrytie „základných sociálnych služieb“ dosiahnuť minimálne 20% a najchudobnejšie krajiny majú byť príjemcami minimálne 20% hodnoty tejto pomoci. Pokiaľ ide o geografické hľadisko, minimálne 40% má smerovať do Latinskej Ameriky a posilniť sa má podiel Maghrebu, Blízkeho východu a subsaharskej Afriky. **Demokratická vláda, občianska angažovanosť a inštitucionálny rozvoj** sú prvou zo siedmich v tomto pláne uvádzaných strategických oblastí, kam má táto pomoc smerovať. Z porovnania vývojovej tendencie jej podielu na celkovom objeme pomoci však vyplýva, že aj keď **kapitola pomoci súvisiaca s podporou demokracie dostávala už za Aznara, v roku 2003, iba 7,1% z celkového objemu pomoci³, za Zapatera tento podiel už v roku 2006 predstavoval iba 5%⁴.**

Španielsko vedie viacero územných sporov. Najznámejší je nárok na Gibraltar, ktorý bol obsadený anglickými a holandskými vojskami už v roku 1704, avšak ktorého obyvateľstvo je väčšinou proti vráteniu územia pod španielsku zvrchovanosť.

Španielsko neuznáva ani portugalskú zvrchovanosť nad Islas Salvajes, tromi ostrovmi v Atlantiku, ktoré sa nachádzajú medzi portugalskou Madeirou a španielskymi Kanárskymi ostrovmi.

Na druhej strane Portugalsko neuznáva španielsku zvrchovanosť nad pohraničným okrskom Olivenza v autonómnom spoločenstve Extremadura, ktorý Portugalsko ešte v roku 1801 odstúpilo Španielsku.

Niekoľko územných sporov vedie Španielsko aj s Marokom, ktoré si nárokuje mestá Ceuta a Melilla na africkom pobreží (v súčasnosti pod španielskou zvrchovanosťou), ostrov Perejil (v súčasnosti demilitarizovaný) a tri menšie španielske severoafrické štáty. Niektoré iredentistické hnutia v Maroku (Istiklál) dokonca uplatňujú nárok aj na Kanárske ostrovy, ktoré majú byť súčasťou tzv. Veľkého Maroka.

Výber krajín, vzťah ku ktorým je predmetom hodnotenia

Španielsko je krajina s veľmi špecifickými geopolitickými preferenciami v regiónoch, kde pôsobia nedemokratické režimy. V Latinskej Amerike sa politika vládnych

¹ Ministerio de Asuntos Exteriores y Cooperación: Plan Director de la Cooperación Española 2005-2008, <http://www.mae.es/es/MenuPpal/Cooperacion+Internacional/>

² Ministerio de Asuntos Exteriores y Cooperación: oznam pre tlač, <http://www.maec.es/es/MenuPpal/Actualidad/Notas%20de%20Prensa/Paginas/33NP20080404.aspx>

³ Richard Youngs: Trends In Democracy Assistance: What Has Europe Been Doing? in: Journal of Democracy, vol. 19, No. 2, s. 164.

⁴ Richard Youngs: Is European Democracy Promotion on the Wane?, CEPS Working Document No. 292/May 2008, s. 14.

socialistov ukazuje vo svojej nekonzistentnosti a neznalosti reálií najmä v prípade troch takýchto krajín: **Kuby, Bolívie a Venezuely**. Voči **Rovníkovej Guinei** ako bývalej kolónii cíti morálne záväzky každá španielska vláda. V blízkovýchodnej oblasti bol vybratý **Irán** ako krajina, ktorá má na jednej strane značný obchodný potenciál a na druhej strane vedie militantnú protizápadnú politiku a podporuje medzinárodný terorizmus. Z hľadiska hodnotenia miery uprednostňovania ekonomických záujmov pred hodnotami je univerzálne relevantná **Čína**. Výber ostatných krajín relevantných pre hodnotenie španielskej zahraničnej politiky vyplýva z dostupných zdrojov.

Monitorované boli oficiálne stránky španielskeho Ministerstva zahraničných vecí a Úradu vlády ako dvoch hlavných centier výkonnej moci ovplyvňujúcich zahraničnú politiku krajiny, ako aj španielska tlač, think-tanky GEES a FRIDE a interpelácie poslancov Partido Popular, najsilnejšej opozičnej strany.

Latinská Amerika

V Latinskej Amerike bol dlhé roky hlavným reprezentantom ľavicových prúdov kubánsky diktátor Fidel Castro. Už dávno pred jeho odstúpením z úradu kubánskeho prezidenta bolo zrejmé, že túto rolu prevezme jeho venezuelský partner Hugo Chávez. Ruka v ruke s touto zmenou sa začala meniť aj politická mapa Latinskej Ameriky, kde rastie vplyv ľavice, ktorá však nevykazuje všade rovnaké črty a politické priority jej lídrov v jednotlivých krajinách sa líšia nielen svojím obsahom, ale aj radikálnosťou a prostriedkami navrhovanými či používanými na ich presadenie. Zatiaľ čo ľavicové vlády Chile, Argentíny, Nikaraguy, Guatemaly a Brazílie je možné považovať za umiernené, lebo nemajú výraznejšie tendencie obmedzovať demokratickú politickú súťaž, vlády na Kube, vo Venezuele a Bolívii možno považovať za radikálne. Ich programom je „boj za oslobodenie ľudu spod nadvlády svetového kapitalizmu“, pričom za jeho hlavného predstaviteľa považujú USA. Majú tendencie programovo sa spájať so všetkými, v ktorých vidia spojencov v tomto boji: od vzájomných kontaktov cez Putinovo Rusko a Lukašenkovo Bielorusko až po Ahmadinedžádov Irán.

Španielsko možno považovať za krajinu, ktorá významne určuje charakter politiky EÚ voči Latinskej Amerike. Ak do jej agendy nevnaša žiadne témy Španielsko, robí tak málokto iný. Laxné postoje socialistov voči ľudským právam a ich náklonnosť k nadmerným kontaktom s diktatúrami všemožného typu sa prejavili aj na bezzubej deklarácii summitu EÚ – Latinská Amerika konaného v Lime v máji 2008. Tzv. Linská deklarácia v rozsahu 15 fyzických strán je výsledkom prevahy ľavicových vlád a ich agendy v oboch týchto častiach sveta – jej ťažiskové body sú: boj proti chudobe a trvalo udržateľný rozvoj. Je príznačné, že deklarácia, písaná úradníckym jazykom, neponúka okrem hmlistých prísľubov pomoci a spolupráce takmer žiadne konkrétne riešenia dokonca ani v týchto dvoch oblastiach. Problematika ľudských práv a terorizmu bola vytlačená úplne na okraj. **Zatiaľ čo pojem „ľudské práva“ sa v nej nachádza 4 razy (a vždy v súvislosti s tzv. sociálnymi právami) a pojem „terorizmus“ dokonca iba 1 raz, vágny pojem „trvalo udržateľný rozvoj“ sa tu vyskytuje 17 ráz. Deklarácia ani slovom nekritizuje režimy nedodržiavajúce ľudské práva politického charakteru a nenastoluje dokonca ani problematiku únosov alebo narkomafií – o prípadných riešeniach ani nehovoriac. Naopak, hneď v 4. článku deklarácie sa odsúdenia dočkal americký Helms-Burtonov**

zákon o embargu uvalenom na Kubu, ktorý je podľa deklarácie „hrozbou pre multilateralizmus“⁵.

⁵ In: V. Latin America and Caribbean – European Union Summit: Lima Declaration, “Addressing Our Peoples' Priorities Together”, §4.

Kuba

Najlepším príkladom posunu od hodnotovej k záujmovej politike Španielska po zmene vlády je Kuba. Už aj preto, že postoj španielskych vlád voči tejto krajine nemá podľa mnohých analytikov žiadny významný dopad na voličské preferencie⁶. Jej politický režim a vládcovia, ako aj ich priority, sa počas obdobia Aznarovej i Zapaterovej vlády ako snád' v jedinej krajine Latinskej Ameriky vôbec nezmenili. Kým stredopráva Aznarova vláda z rokov 1996 až 2004 dávala jasne najavo svoj odstup od Castrovho režimu aj napriek skutočnosti, že Kuba ako bývalá súčasť španielskeho koloniálneho impéria je tiež krajinou, ktorá je dlhodobo predmetom osobitného záujmu španielskej zahraničnej politiky, **s nástupom Zapaterovej vlády sa kritický tón voči Kube takmer úplne vytratil. Naopak, Španielsko začalo aj v rámci EÚ presadzovať zmiernovanie až odstránenie sankcií, uvalených na Castrov režim v roku 2003 v dôsledku vtedajších brutálnych represálií a vlne zatýkania jeho politických oponentov.** Ministerstvo zahraničných vecí síce iniciovalo tzv. „Dialóg o ľudských právach medzi Kubou a Španielskom“, ale tento projekt možno označiť prinajmenšom za neefektívny. Za jeho výsledky najlepšie hovorí vládne komuniké z jeho 2. zasadnutia, ktoré sa konalo v Madride 12. februára 2008. Je nekonkrétne a príliš všeobecné. Vymenúva multilaterálne dokumenty, pri ktorých realizácii sa zavazujú obe strany spolupracovať. Nehovorí nič o stanovisku Španielska o situácii v oblasti ľudských práv na Kube, ale naopak vyslovuje bezpodmienečný záväzok Španielska „spolupracovať pri normalizácii vzťahov Kuby s EÚ“ a že „stretnutie malo srdečný, úprimný a konštruktívny charakter“⁷. Zapaterova vláda tieto svoje kroky voči Kube i v rámci EÚ obhajuje tézou, že dialóg je najúčinnnejšou zbraňou v boji za politickú pluralitu a dodržovanie ľudských práv. Začiatkom roku 2007 preto zablokovala iniciatívu Českej republiky smerujúcu k posilneniu podpory kubánskych disidentov. Skutočnosťou však zostáva, že počty politických väzňov na Kube napriek čiastočným úspechom Zapaterovej vlády pri presadzovaní zmiernenia sankcií EÚ voči Kube nijako neklesli⁸.

Aznar sa oficiálne (ako protokolárny hosť) stretol s Fidelom Castrom v Porte 20. októbra 1998 pri príležitosti iberoamerického summitu. Následne ostrov navštívil vtedajší minister zahraničia Abel Matutes, ktorý dosiahol prepustenie dvoch politických väzňov. Prebehla aj jedna oficiálna návšteva kubánskeho ministra zahraničných vecí v Madride 28. januára 2000.

Počas prvej Zapaterovej vlády sa uskutočnila jediná oficiálna návšteva kubánskeho ministra zahraničných vecí 12. marca 2005 v Madride. Minister zahraničia Moratinos navštívil Kubu v apríli 2007. V jeho agende nebola otázka disidentov a ani sa s nimi nestretol. Naopak, mlčal, keď jeho kubánsky hosť ich nazval „teroristami“ v jeho prítomnosti. Návštevu možno označiť za fiasko aj preto, že Moratinos, chtiac si

⁶ Vid' napríklad Joaquín Roy in:

http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Elcano_es/Zonas_es/Europa/DT38-2007

⁷

<http://www.maec.es/es/MenuPpal/Actualidad/Comunicados%20DG%20Com%20Exterior/Paginas/11comunicado20080212.aspx>

⁸ Senado – Pleno, 19.12.2007, zv. 144, s. 9065.

„zachovať tvár“, ponúkol disidentom stretnutie pár minút pred svojím odchodom do Španielska. Bolo iba samozrejmé, že disidenti to odmietli⁹.

Kráľ Juan Carlos I, napriek obrovskému a dlhodobému diplomatickému úsiliu Havany, Kubu nikdy oficiálne nenavštívil¹⁰.

Venezuela

Postoj vládnuccich španielskych socialistov voči režimu Huga Cháveza možno v tom lepšom prípade definovať ako nekritický, v tom horšom ako ignorujúci základné latinskoamerické realie. To je zarážajúce zistenie práve v prípade Španielska, ktoré Latinskú Ameriku ako región označuje za jednu zo svojich hlavných zahraničnopolitických priorít. Je zrejmé, že Chávez sa stal hnacou silou destabilizácie pomerov v mnohých susedných krajinách. Materiálne podporuje všetkých kandidátov extrémnej ľavice v demokratických voľbách a nepriateľov USA v krajinách Latinskej Ameriky, z ktorých niekoľkí boli úspešní: najznámejší takýto prípad je Evo Morales v Bolívii. No tu sa Chávezove „zahraničnopolitické pôsobenie“ nekončí: financoval a financuje aj ozbrojené partizánske skupiny hlásiace sa k marxistickej ideológii a obvykle zapletené do obchodu s drogami. Najznámejším prípadom takejto podpory je gerila FARC v Kolumbii, ktorá vedie už viac ako 40 rokov krvavú občiansku vojnu so všetkými vládnami tejto krajiny. Pred venezuelskými petrodolármi od Cháveza bolo toto hnutie financované zo spolupráce s miestnou narkomafiou pri obchode s drogami¹¹ a z únosov civilistov. Tieto aktivity FARC realizuje dodnes. Únosy ako „odvetvie“ ekonomiky vykazovali dlhodobo najvyššie príjmy práve v Kolumbii. Možno preto považovať za nepochopenie situácie v regióne zo strany väčšej časti medzinárodného spoločenstva, keď táto ocenila úlohu Cháveza ako prostredníka pri oslobodení Clary Rojas a Consuelo Gonzálezovej, dvoch kolumbijských rukojemníčok FARC, v januári 2008. Španielske vládne komuniké v tejto súvislosti nebolo výnimkou. Konštatuje sa v ňom uspokojenie nad oslobodením rukojemníčok a vláda „blahoželá všetkým, ktorí sa na ich oslobodení zúčastnili, predovšetkým prezidentovi Hugovi Chávezovi“¹².

Počas prvého volebného obdobia Zapaterovej vlády Hugo Chávez vykonal jednu oficiálnu návštevu Španielska (november 2004), ktorú Zapatero opätoval v marci 2005. Počas Chávezovej návštevy tohto kráľ Juan Carlos I neprijal. Za predošlej vlády sa expremiér Aznar stretol s Hugom Chávezom dva razy neoficiálne: 25. októbra 1999 a 21. februára 2000¹³.

⁹ http://www.elcamajan.com/indexm.php?mod=art_com&id_ads=662&r=132

¹⁰ Kráľovský pár sa zúčastnil iberoamerického summitu (tak, ako to urobil aj na všetkých predchádzajúcich i nasledujúcich týchto summitoch) v Havane 15. a 16. novembra 1999. Stalo sa však po prvý raz, že nešlo o štátnu návštevu. Castro dal preto v čase, keď kráľi navštívili mesto, úplne odstaviť všetku premávku, vrátane pešej. Kráľ tu, ako aj počas následnej návštevy Hondurasu, zotrval na svojich výhradách voči kubánskej vláde.

¹¹ <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=3238&l=1>.

¹²

<http://www.maec.es/es/MenuPpal/Actualidad/Comunicados%20DG%20Com%20Exterior/Paginas/1comunicado20080110.aspx>

¹³ Alejandro Muñoz-Alonso: España en primer plano, ed. Gota a gota, 2007, Madrid: s. 522 – 523.

Bolívia

Neznalosť latinskoamerických reálií možno ešte jasnejšie vynikne v prípade postojov voči Evovi Moralesovi, bolívijskému prezidentovi s insitnými predstavami o ekonomike svojej krajiny, ktorú tento politik stihol za dva a pol roka od svojho nástupu do funkcie doviesť na samotný prah občianskej vojny a k rozpadu: bohatým východným departmentom sa nepáči jeho centralistický socializmus, v ktorom má všetky príjmy zo znárodneného priemyslu prerozdeľovať centrálna vláda. 20. decembra 2005, po Moralesovom zvolení za prezidenta, vydalo španielske ministerstvo zahraničných vecí komuniké blahoželajúce Evovi Moralesovi k „zdrvujúcemu víťazstvu“ jeho samého a jeho strany MAS vo voľbách a vyjadrujúce uspokojenie nad tým, že bolívijskí voliči touto podporou vyjadrili túžbu po takom parlamente, ktorý „môže dospieť k zhode v základných otázkach“. Neprešlo ani pol roka a to isté ministerstvo bolo nútené vydať 1. mája 2006 komuniké s iným než oslavným tónom: vyjadrujúce „mimoriadne znepokojenie“ nad dekrétom Eva Moralesa, ktorým sa znárodňuje ťažba fosílnych palív a dáva štátu nad ňou „absolútna kontrola“ (tu sú úvodzovky aj v komuniké). Vláda očakávala, že „termín 180 dní, ktorý prezident dal firmám, aby aktualizovali svoje kontrakty, umožní začiatok skutočného dialógu a jednaní medzi vládou a firmami tak, aby sa spoločenstvu investorov, pozorne sledujúcemu vývoj, nevyslal negatívny signál“.

Evo Morales navštívil Madrid 4. januára 2006, po svojom zvolení za prezidenta, avšak ešte pred inauguráciou. Prijal ho premiér Zapatero aj kráľ Juan Carlos I.

Rovníková Guinea

Táto africká krajina bola podobne ako väčšina latinskoamerických krajín španielskou kolóniou. Svoju nezávislosť však získala až v roku 1968. Odvtedy jej obyvateľstvo trpí pod jednou z najhorších a najstarších diktatúr v Afrike. Od získania nezávislosti až dodnes mala táto krajina iba dvoch prezidentov – do roku 1979 Macíasa Nguemu a odvtedy až dodnes jeho synovca Teodora Obianga. Jeho mocenskú pozíciu posilnil nález ropy vo výsostných vodách krajiny. **Intenzívna komunikácia s týmto diktátorom je hanbou všetkých španielskych vlád, a to napriek skutočnosti, že otázky demokracie a ľudských práv sú témou každého stretnutia španielskych ústavných činiteľov s ním.** Zo stavu demokracie a slobody v Rovníkovej Guinei je zrejmé, že úsilie Španielska o jeho zlepšenie je mimoriadne neefektívne. Krajinu navštívil minister zahraničia Moratinos vo februári 2005. Príslušné komuniké hodnotí návštevu ako prebiehajúcu v „priateľskej atmosfére“. Zmieňuje sa aj o terorizme: boj proti nemu sa má viesť „výlučne v rámci platných zákonov a medzinárodného práva“. Napriek spomínaným nálezom ropy tu Španielsko zostáva jedným z hlavných prispievateľov v rámci „pomoci“ rozvojovým krajinám¹⁴. O intenzite kontaktov svedčí napríklad aj komuniké ministra zahraničia z 5. júna 2006, v ktorom minister blahoželá Obiangovi k narodeninám a ďakuje mu, že pri tejto príležitosti udelil amnestiu 40 odsúdeným, medzi ktorými boli aj politickí väzni, ktorých prepustenie Španielsko požadovalo už predtým. Faktom zostáva tiež okolnosť, že v rámci EÚ sa Moratinos vždy postavil proti akýmkoľvek sankciám proti Rovníkovej Guinei s odôvodnením, že také opatrenia by „iba destabilizovali Obiangove vzťahy so Španielskom“¹⁵.

Počas Aznarovej vlády došlo v roku 1997 k niekoľkokomesačnému zmrazeniu diplomatických vzťahov kvôli záväzkom v ľudskoprávnej oblasti, ktoré Obiang nedodrжал¹⁶. Aznar sa neskôr počas svojej vlády stretol s prezidentom Obiangom raz: v marci 2001 v Madride.

Blízky východ

Španielsko a jeho diplomati sú známi veľmi dobrými vzťahmi s vládcami arabského sveta. Dlhodobo je možné konštatovať, že sú vyhľadávanými sprostredkovateľmi v izraelsko-palestínskom konflikte. Túto skúsenosť má napokon ako kariérny diplomat aj sám minister zahraničia Moratinos. Táto pozícia Španielska vyplýva aj zo skutočnosti, že stredomorská oblasť je ďalšou z hlavných zahraničnopolitických priorít krajiny, v čom existuje nadstranícky konsenzus a tak krajina mohla venovať dlhodobé a nepretržité úsilie smerujúce k vybudovaniu si významného vplyvu v tejto oblasti. Vyhlásenia týkajúce sa blízkeho východného konfliktu sú aj preto úzkostlivo formulované ako nestranné. Vždy, keď sa napomína jedna strana konfliktu, napomenie sa aj druhá, pričom poradie napomínaných strán sa strieda takmer pravidelne. Pokiaľ ide o palestínskych Arabov, Španielsko podporuje úsilie umiernenej Abbásovej frakcie a nesnažia sa spochybňovať ho ako hlavného

¹⁴ Rovníková Guinea nie je jediným príkladom nezáujmu Zapaterovej vlády o stav ľudských práv v Afrike. Angola, v ktorej postmarxistický režim prezidenta Eduarda dos Santosu nedodrжал viackrát termín uskutočnenia slobodných volieb a naopak koncentruje politickú moc vo svojich rukách, dostáva dnes trojnásobok takejto „pomoci“ oproti roku 2004. Viď: Richard Youngs: Is European Democracy Promotion on the Wane?, CEPS Working Document No. 292/May 2008, s. 8.

¹⁵ tamže, s. 12.

¹⁶ Alejandro Muñoz-Alonso: España en primer plano, ed. Gota a gota, 2007, Madrid: s. 143.

reprezentanta tejto strany konfliktu, čo však vzhľadom na reálnu silu radikálov z Hamasu býva často kontraproduktívne. Pravidelne žiada palestínsku vládu, aby prestala podporovať násilie a uznala Izrael. Od Izraela zasa žiada (podobne ako väčšina krajín EÚ), aby prestal budovať ochranný múr a podporovať „nezákonné“ osídľovanie. Najkontroverznejšie je však deklarované odhodlanie pomáhať financovať zakladanie palestínskych zastupiteľských úradov vo svete. Všetky tieto aktivity majú aj ekonomicko-obchodné pozadie: Španielsko chce posilniť svoju účasť na budovaní palestínskej energetickej infraštruktúry a jej prepojení s okolitými krajinami a podieľať sa na riešení problémov s pitnou vodou v Zajordánsku.

Irán

Postoje voči Iránu ako v súčasnosti najväčšieho sponzora medzinárodného terorizmu sú menej ambivalentné. Dokonca aj socialistická vláda odsúdila vo svojich komuniké pseudovedeckú „konferenciu“ o holokauste, ktorá sa konala v Teheráne v decembri 2006. Vláda rovnako požadovala od Iránu „okamžité oslobodenie“ britských námorníkov zajatých Iránom počas pôsobenia v medzinárodných vodách v rámci rezolúcie OSN č. 1546 v marci 2007¹⁷ a v júni 2007 predvolala na ministerstvo iránskeho veľvyslanca v súvislosti s Ahmadinedžádovými výrokmi o Izraeli¹⁸. **Politiku Španielska voči Iránu je teda i dnes možné v zásade hodnotiť ako konzistentnú a hodnotovo orientovanú** – teda presne takú, aká sa očakáva od krajiny, ktorá je členom NATO a cíti sa byť súčasťou západnej civilizácie.

21. októbra 2000 navštívil Irán neoficiálne Aznar. Deklarovaným účelom návštevy bolo prerokovanie postojov oboch krajín k problematike Blízkeho východu. Vtedajší prezident Chatámí opätovoľ túto návštevu v Madride v novembri 2002.

Ostatné krajiny Blízkeho východu

Španielsko zaujalo jednoznačný a odsudzujúci postoj voči rozsudku smrti, ktorý vyniesol líbyjský súd nad bulharskými zdravotnými sestrami pôsobiacimi v tejto krajine v decembri 2006 a po ich prepustení vyjadrilo odhodlanie podporiť **Líbyu** „pri zlepšovaní vzťahov s EÚ“¹⁹. Na druhej strane, v prípade **Sýrie**, ktorá trpí pod jedným z najhorších autoritárskych režimov netolerujúcim žiadnu politickú opozíciu, je zrejmý celkom iný postoj. Komuniké z návštevy sýrskeho prezidenta Bašar el-Assada v Madride konanej 1. a 2. júna 2004 sa nijako nezmieňuje o podpore demokracie a ľudských práv v jeho krajine. Terorizmu sa má čeliť pod záštitou OSN. Odsudzujú sa sankcie, namiesto nich sa má „viesť dialóg“. Podľa formulácií tohto komuniké sa zdá, že pokiaľ el-Assad chcel legitimizovať islamský terorizmus, tak na tejto návšteve dosiahol mimoriadny úspech.

¹⁷

<http://www.maec.es/es/MenuPpal/Actualidad/Comunicados%20DG%20Com%20Exterior/Paginas/18comunicado20070326.aspx>.

¹⁸

<http://www.maec.es/es/MenuPpal/Actualidad/Comunicados%20DG%20Com%20Exterior/Paginas/32comunicado20070605.aspx>

¹⁹

<http://www.maec.es/es/MenuPpal/Actualidad/Comunicados%20DG%20Com%20Exterior/Paginas/43comunicado20070725.aspx>.

Ázia

Zapaterova vláda formulovala priority svojej zahraničnej politiky voči tejto časti sveta dosť veľavravne. Vymenúva ich komuniké zo 14. februára 2008. Na prvé miesto kladie „politické zviditeľnenie sa“ prostredníctvom zakladania nových zastupiteľských úradov, potom nasledujú obchodné a investičné aktivity (aj „v súčinnosti s EÚ“), pomoc „najchudobnejším“ a prezentácia španielskej kultúry. **Až posledný bod priorít je „ochrana ľudských práv, najmä zrušenie trestu smrti a ...zlepšenie postavenia žien“.** Ani slovo o slobode prejavu alebo politickej pluralite, čo je vzhľadom na stav ľudských práv vo väčšine krajín Ázie prinajmenšom rovnako naliehavé. Z týchto priorít je zrejmá dominancia záujmovej politiky nad hodnotovou.

Počas druhej Aznarovej vlády bol realizovaný tzv. Rámcový plán Ázia – Pacifik. Motívom jeho vzniku bola tiež predovšetkým nepriaznivá bilancia zahraničného obchodu s týmto regiónom. Avšak **prvou oblasťou, v ktorej definoval svoje ciele, bola oblasť politiky, kde okrem udržania mieru a stability v regióne figuroval ako najvýznamnejší prvok dôraz na dodržovanie ľudských práv aspoň v deklaratívnej rovine**²⁰.

Čína

Dominancia presadzovania záujmov nad presadzovaním hodnotovej zahraničnej politiky je najzjavnejšia v prípade vzťahov s komunistickou Čínou. V novembri 2005 navštívil Španielsko na pozvanie kráľa Juana Carlosa I. čínsky prezident Chu Ťin-tchao, ktorý sa stretol aj s predsedami oboch komôr parlamentu a premiérom (ktorý bol v ČR v júni 2005). Jeho komuniké konštatuje, že „výmena názorov viedla k širokej zhode“. I tu sa opakuje „nutnosť hľadania riešenia sporov v rámci OSN“. Formulácia „obe strany zdôrazňujú význam dialógu o ľudských právach medzi EÚ a Čínou a podporujú jeho zintenzívnenie na základe rovnosti a vzájomného rešpektu strán“ je vzhľadom na dlhodobý stav ľudských práv v Číne (v porovnaní s EÚ) absurdná. Horšie však je, že „Španielsko opätovne potvrdzuje svoju politickú vôľu pracovať na tom, aby bolo zrušené embargo EÚ na vývoz zbraní do Číny.“ Žiaľ, samozrejme potom je, že „Španielsko vyznáva politiku jedinej Číny a odmieta akékoľvek jednostranné kroky Taiwanu namierené proti tomuto princípu.“ Formulácia „obe strany sa zaviazali intenzívnejšie koordinovať svoju spoluprácu v iných oblastiach sveta, najmä v Latinskej Amerike“ je zrejme priznaním skutočnosti, že za vlády socialistov vplyv Španielska v tomto regióne slabne nebývalým tempom. Smutnou epizódou bola aj návšteva Juana Carlosa I. v Číne v júni 2007, kedy sa podľa všetkých dostupných prameňoch tiež hovorilo viac o deficite v zahraničnom obchode ako o ľudských právach.

Nie výrazom skutočného partnerstva, ale podriadenosti je aj komuniké španielskej vlády z 20.3.2008 vyjadrujúce síce „znepokojenie“ nad situáciou v Tibete, Sečuánsku a regióne Gansu, ale na druhej strane sa však zastávajúce „toho, aby sa dosiahlo trvalé a prijateľné riešenie vedúce k zachovaniu tibetskej kultúry a regiónu v rámci ČR“²¹. Právo Tibetu na sebaurčenie je práve poslednými tromi slovami tohto citátu úplne

²⁰ Alejandro Muñoz-Alonso: España en primer plano, ed. Gota a gota, 2007, Madrid: s. 141.

²¹

<http://www.maec.es/es/MenuPpal/Actualidad/Comunicados%20DG%20Com%20Exterior/Paginas/19comunicado20080320.aspx>

ignorované. V súlade s touto líniou je ďalšie komuniké z toho istého dňa, týkajúce sa referenda o vstupe Taiwanu do OSN. Vyjadruje „znepokojenie v súvislosti s iniciatívou taiwanských orgánov zvolať referendum ... Ide o jednostrannú iniciatívu, ktorá neprispieva k stabilite a mierovému vývoju oblasti. Španielska vláda opakuje, že jej postojom je princíp 'jednej Číny' ...”²².

Všeobecne možno konštatovať, že návštevy na úrovni ministrov oboch krajín počas Zapaterovej prvej vlády boli veľmi intenzívne a opakovali sa približne v trojmesačných intervaloch. Za Aznarovej vlády sa uskutočnila štátna návšteva prezidenta Ťang-ce Mina v júni 1996 a stretnutia s čínskym vicepremiérom Li Čang Čunom v septembri 2000 a vtedajším viceprezidentom Chu Ťin-tchaom v januári 2001. Všetky tieto kontakty sa odohrali v Madride.

Záver

Napĺňať dlhodobé priority španielskej zahraničnej politiky je možné iba väčším príklonom k presadzovaniu jej hodnotového rozmeru. Vláda socialistov túto líniu opustila predovšetkým vo vzťahu k Latinskej Amerike, kde kontakty s autoritárskymi a voči Západu všeobecne nepriateľskými režimami sa v porovnaní s obdobím Aznarovej vlády zintenzívnili. V krajinách, kde vládnu tieto režimy, je udržanie dobrej pozície Španielska prinajmenšom otáznе, lebo ich vodcovia hľadajú medzinárodnú hospodársku pomoc a investorov inde – predovšetkým v Číne, ale aj v arabských krajinách vyvážajúcich ropu. Pritom v tých krajinách regiónu (napr. Kolumbia, Mexiko a Peru), kde je viac slobody a demokracie, tento vplyv rýchlo klesá vďaka nedostatočnému dôrazu na zintenzívnenie vzájomných kontaktov.

O niečo racionálnejšia a efektívnejšia je politika Španielska voči jej ďalšej prioritnej oblasti – Stredomoriu a Blízkemu Východu, kde postoje formulované voči islamistickým radikálom a ich podporovateľom sú zväčša jasné a jednoznačné.

Najväčšou brzdou pri formulovaní takýchto postojov voči Číne je vysoký obchodný deficit voči tejto krajine. To však je problém, ktorý Španielsko môže riešiť iba v úzkej súčinnosti s ďalšími krajinami, ktoré by mali zdieľať rovnaké hodnoty: najmä s EÚ a krajinami NATO, ale aj s Austráliou, Novým Zélandom, Izraelom a nemnohými ďalšími. Na základe doterajších skutkov a postojov (nielen) španielskych socialistov je však možné vysloviť obavu, že ani druhá Zapaterova vláda súčasťou takýchto riešení nebude.

²²

<http://www.maec.es/es/MenuPpal/Actualidad/Comunicados%20DG%20Com%20Exterior/Paginas/20comunicado20080320.aspx>

Pohľad na hodnotovú orientáciu zahraničnej politiky Španielska

Autor: Svetozár Gavora

Neprešlo jazykovou korektúrou.
Copyright © Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika

Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika
Medená 5
811 02 Bratislava
tel.: 02 / 546 300 61
fax: 02 / 546 300 62
e-mail: conservative@institute.sk
web: <http://www.konzervativizmus.sk>

Štúdia bola vypracovaná ako súčasť projektu „Podpora pre hodnotovo orientovanú slovenskú zahraničnú politiku,“ ktorý realizuje Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika s podporou Open Society Institute (OSI).